

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת יבמות ט"ו - כ"א ♦ עדויות ב', ב' - ה', ב'

בס"ד, כ"ה תשרי תשע"ה

גליון מס' 804

השבוע בגליון

- ♦ העיר תרמוד
- ♦ אם לא יאכל - יצטרך לקנות. אם יקנה - לא יאכל
- ♦ מצוות כיבוד אב המוגדר 'רשע'

- ♦ גנב שהלך לעולמו
- ♦ יש לכבד את האב מחמת הספק שיחזור בתשובה
- ♦ אברהם אבינו מכבד את תרח

דף יז/א תרמוד

העיר תרמוד

דין ארוך קיים בגמרתנו לעניין דין תושבי תרמוד, הנכרים 'טהורים' המה, או שמא צאצאיהם של בנות ישראל שנשבו על ידי האוייבים ונטמעו בין הגויים.

מיהי תרמוד?

ראשית יש לדעת כי תרמוד נקראת גם תדמור. בעוד גמרתנו עוסקת בקבלת גרים מתרמוד, הרי שבירושלמי כאן מוזכר כל העניין אודות תדמור. אף בנביאים מוזכרת העיר בשם תדמור (עיין במלכים א' ט/ח ובדברי הימים ב' ח/ד וברש"י שהביא את גמרתנו אודות תרמוד). בפסוקים (שם) נאמר מפורשות כי העיר נמצאת במדבר, וכך אנו למדים גם מן המעשה הידוע (שבת לא/ב) באותו אדם שחפץ להקניט את הלל, ושאלו מפני מה עיני התרמודים טרוטות, וענהו כי דרים בין החולות במדבר. בסוגייתנו (יז/א) העיר תרמוד מוזכרת בין ערים שונות באיזור בבל (ועיין תוספות ד"ה משאל).

אכן עיון קל במפות מגלה שהעיר, הקיימת עד היום הזה, נמצאת במדברות סוריה, על אם הדרך לבבל. הכינוי של העיר בפי הגויים הוא 'פלמירה', היינו: עיר התמרים, ומעניין, שגם בנביא במלכים (שם) יש קרי וכתוב והכתיב הוא 'תמר'. העיר בנוייה בלב המדבר במקום בו יש 'נוה מדבר', מעיינות ועצי תמרים, והיא היוותה בעבר צומת דרכים חשובה בין בבל לארץ ישראל. מעניין שבדברי הימים (שם) נאמר, כי נבנתה תדמור "במדבר בארץ", ואכן המקום הוא כמדבר אולם יש בו מעיינות ועצים כבארץ מיושבת. עד היום היא נחשבת עיר בעלת ערך ארכיאולוגי חשוב, עקב הממצאים הארכיאולוגיים הרבים המצויים בה, ביניהם גם כתובות יהודיות של פסוקים וכדומה על קירות בתים, ועוד.

במלכים ובדברי הימים (שם) נאמר במפורש, כי העיר נבנתה על ידי שלמה המלך, אשר שיעבד לבנייתה את הנכרים בני שבעת עממין שנתרו בארץ ישראל לאחר כיבושה. מובן מעתה

דבר העורך

שיבת דירקטוריון

חברי הדירקטוריון עמדו להתכנס. מזכירים אפופי הילת חשיבות התרוצצו בינות חדרי המשרדים בהם נערכו הפגישות המקדימות לפני הישיבה הגדולה. תזכירים, פתקים ומרשמים החולפו בין עשרות אנשים שהשקיעו את מיטב כשרונם כדי להתמקד בנושא שלמענו זומנו.

בשעה הנקובה נפתח אולם הכינוסים. **דלתות** העץ הכבדות הוסטו לצדדים ושולחן מרהיב התגלה לעיני הנוכחים. הם היו מורגלים בכך. סביב סודרו כיסאות מהודרים בסדר מופתי, כיאה וכיאות להיטים שהתכבדו לשאת עליהם את המיטב שבמיטב. ספרי חשבונות כרוכים בקפידה הונחו מול הכסאות, משל היו ידויותיהם מכורכות העור אמורות לדפדף בהם. **סמנכ"ל** זריז השכיל לחלוף במסדרון מוקף בשבעה עוזרים קדחתניים וששה עשר קלסרים, מול עיניהם הבוחנות של חברי הדירקטוריון שהלכו לאיטם במסדרון המוביל אל חדר הישיבות. מזווית עינו הבחין בחדווה לאיד במנהל מחלקת התפעול הנסוג לאחור עם גדוד עוזריו. הם שכחו את הקלסרים.

הישיבה נפתחה. יו"ר הישיבה קירב אל גופו את המקרופון הגדול שעל השולחן, בלא שים לב כי המקרופון הזעיר שהוצמד בקפידה אל דש מקטרונו נתלש ממקומו ומקפץ בחדווה לאורך עניבתו הבהירה. בערבו של יום אחד הטכנאים ישלם על כך במשרתו. למראה מבט זועף אחד של היו"ר, התפנה החדר מכל מי שלא הוכן עבורו כסא והישיבה החלה.

היו"ר הבהיר באופן שאינו משתמע לשתי פנים, כי הפגישה תארוך שעות רבות ובמהלכה יזומנו בעלי מקצוע שונים להשמיע את חוות דעתם המלומדת לגבי הנושא העומד על הפרק. עם זאת, הוא הדגיש,

◀◀

צעילוי נשמת

מרת **נאוה בראל** ע"ה
ב"ר חיים ז"ל
נלב"ע ל' בתשרי תש"ס
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **שמעון יסלזון** ז"ל
בן החבר שמואל ע"ה נלב"ע ה' מרחשון תשנ"ו
וזוגתו מרת **לינה קריינלה** ע"ה
בת ר' אריה פורכהיימר ע"ה
נלב"ע כ"ו בתשרי תשנ"ט **תנצב"ה**
הונצחו על ידי ילדיהם שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **חיה רחל וינברג** ע"ה
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
נלב"ע כ"ט בתשרי תשמ"ב
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידינו
הר"ר **מנחם וינברג** ומשפ' שיחיו בני ברק

לעילוי נשמת

מרת **שרה לויטס** ע"ה ב"ר שמואל ז"ל
נלב"ע ל' בתשרי **תנצב"ה**
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

האמור בסוגייתנו, כי עבדי שלמה גרו בעיר, ורש"י פירש שהם "דרים שם בחזקת עובדי כוכבים", כי כאמור, אכן גווים היו ולא עבדים כנענים החייבים במצוות (אך בתוס' ד"ה בשלמא נאמר שהיו עבדים).

אף האמור בסוגייתנו, כי בני תרמוד באו בעת החורבן ונשאו את בנות ירושלים, מצטרף לאמור בתלמוד הירושלמי (תענית פ"ד סוף ה"ה) ובמדרשים (איכה רבה ב/ד ועוד), כי בני תרמוד באו ארצה לסייע לכובשי ירושלים ולמחריבי המקדש. יש לציין שמבואר שם שהם עשו כן הן בחורבן בית המקדש הראשון והן בחורבן בית המקדש השני, עד שרבי יוחנן אמר "אשרי מי שיראה במפלת תרמוד, על שותפותה בחורבנות".

כאמור בגמרתנו, לפי לשון אחד, חרב צד אחד של העיר והיא שבה ונבנתה בצדה השני. פרטי המעשה כתובים בספרי היסטוריה המתעדים את שהתרחש בתקופה היא ובהם מסופר, כי בני תרמוד התחזקו מאוד וכבשו עמים בארץ ישראל ובסוריה ממזרח, ובבל ממערב, וביניהן - את העיר נהרדעא שנחרבה בגללם ובתוכה גם ישיבת פומבדיתא, אולם זמן מה אחר כך כבשו הרומאים את תרמוד והחריבוה, ומאוחר יותר נתנו רשות לבנותה.

דף כ/ב אם אתה יכול לקיים שניהם

אם לא יאכל - יצטרך לקנות. אם יקנה - לא יאכל

כלל גדול במצוות התורה קובע, כי "מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה".

בסוגייתנו מובא סייג לכלל זה בשם ריש לקיש: "כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב, ואם לאו - יבא עשה וידחה את לא תעשה". כלומר, רק היכן שמוטלות לפניך מצוות עשה ומצוות לא תעשה הסותרות זו את זו ואין אפשרות לקיים את שתיהן, ידחה העשה את הלא תעשה, אך אם ניתן לקיים את שתיהן, אין מצוות העשה דוחה את מצוות לא תעשה.

חקירה מרתקת בנושא הציב הגאון רבי מאיר אטלס זצ"ל, חותנו של הגאון רבי אלחנן וסרמן ה"ד (מובא בקובץ הערות סימן י"ד אות ה', וכן בקובץ ש"ח"ב סימן מ').

אין מצה כשרה: אדם מבקש לקיים מצוות אכילת מצה. נסיונותיו להשיג קמח כשר וראוי עולים בתוהו, בשוק מוצע למכירה אך קמח האסור באכילה ["חדש", שמותר לאכלו רק מ"ז בניסן]. מצב זה מוגדר כ"אי אפשר לקיים שניהם", ועליו לקיים מצוות מצה בקמח האסור, לאור הכלל הקובע כי מצוות עשה, אכילת מצה, דוחה את האיסור.

ברם, מה הדין אם קיימת אפשרות לרכוש קמח כשר בכסף רב? בבקשו לברר כיצד עליו לנהוג, הוא יגלה כי מבוך הלכתי משתרג לפניו.

הלכה היא, כי לצורך קיום מצוות עשה מוטל על האדם להזיל חמישית מהונו. אם עליו להוציא יותר מכך - אינו חייב לקיים את המצווה. אולם, כדי להמנע מעבירה על איסור, חובה על האדם לשלם את כל הונו ובלבד שלא יעבור על איסור.

מעתה, אם נבקש לחייב יהודי זה לרכוש קמח כשר במחיר מפולפל, העולה על חמישית מערך ממונו - תתייצב כנגדנו ההלכה הקובעת שאין חובה להוציא על קיום מצוות עשה יותר מחמישית מערך הממון. משכך, כדי לקיים את המצווה, תבוא מצוות עשה של אכילת מצה ותדחה את איסור אכילת הקמח האסור...

רגע לפני אכילת המצה האסורה נשוב ונשאל, הן כדי להמנע מעבירה על איסור חובה על אדם לבזבז את כל ממונו, יתכבד נא היהודי לרכוש קמח כשר במחיר מפולפל... ואל יאכל מצה מקמח אסור. וחוזר חלילה.

כיצד יש להגדיר מקרה זה, כ"אפשר לקיים שניהם" או כ"אי אפשר לקיים שניהם"?

חקירה זו נובעת מספק שורשי על אודות הכלל "עשה דוחה לא תעשה". האם נחשב הדבר שאינו עובר על כל איסור, או שמא הפעולה אינה לכתחילה, אך בלית ברירה כך יעשה [וכלשון רבותינו, "הותרה" או "דחוייה"].

אם נמצא ראייה או הוכחה שאין חובה על אדם לבזבז את כל ממונו כדי למנוע תרחיש של "עשה דוחה לא תעשה", מאליה תתבהר הידיעה כי מצוות עשה דוחה לא תעשה באופן שאין כל סרך ובדיעבד בדבר.

רבי מאיר אטלס מצא במסכתנו הוכחה חותכת לנידון.

אין הנוכחים צריכים לחשוף בפני בעלי המקצוע את הנושא בכללותו, אלא יתמקדו וישאלו ככל הנוגע לעניינו של בעל המקצוע בלבד.

לחיצת זרת יו"רית על מתג שקוף הפעילה מצגת שנחשפה בעת שנשמע זמזום החרישי של הוילונות המוסטים. על הקיר הוצגו חיצים בעוביים שונים, משתרגים מנקודות שונות של הגלובוס אל נקודות אחרות.

חברת תעופה. **נתחית** הגלובוס הבהבה שורה אדומה שסיכמה את מספר הקילומטרים שמטוסי החברה גומאים בכל שנה.

ראשון בעלי המקצוע שהוזמנו לחוות את דעתם בפני המתכנסים, היה מומחה למשקל תעופתי. הוא נשא דברים כלליים על חסכון בדלק במטוסי החברה. חסכון בדלק מביא לצמצום בצוותי המתדלקים. בלאי המנועים פוחת ואפשר לצמצם את צוותי הטכנאים. כתוצאה מצמצום כמותי הדלק שעל המטוס לשאת, אפשר להעמיס עליו נוסעים נוספים, ואם...

הנוכחים כבר הכירו מזווית זו או אחרת את הנושא, והמרצה הבא בתור היה אחראי המזון של חברת התעופה. הוא נשא בפניהם סקירה על כמויות המזון שנוסעי החברה צורכים לשנה. עגלות המזון המשמשות את הדיילים. צוות הטכנאים האחראי על ייצורן ותיקונן בעת הצורך. כלי רכב. נהגים ופועלים, הנושאים את העגלות על תוכנן ממטחי החברה אל בטן המטוסים וחוזר חלילה. עלות רכישת המזון...

אם מרגל תעשיית היה מצליח להתגנב אל החדר בשלב זה, הוא היה בטוח כי בישיבה זו עומדים לשנות את מערך התעופה של החברה באופן דרסטי. תוך כדי הישיבה הוא היה מדווח למפעיליו כי עדיין אין לו מושג מה מתרחש, אך הוא מוכן להתחייב בראשו כי מה שהיה - לא יהיה!

אחראי המזון פינה את מקומו לטובת... מגדל זיתים. חברי הדירקטוריון הכבירו בשאלות. באיזה שלב בחיי הזית הוא גם טעים וגם קטן. באיזה שלב בחיי הזית אפשר לשמור אותו גם ללא שמן רב. האם יש סיכוי לגדל זיתים בלי גרעינים. מה היה קורה...

לאחר שעתים הובא נושא הדיון אל מרכז האולם. שני דיילים הדפו עגלת אוכל, עליה שלשה מגשים חד-פעמי, מן הסוג המוגש במטוסים. שני מגשים עמוסי אוכל מהביל ומגש נוסף, בפנינו הצטנע זית אחד בודד. **השף** הראשי של החברה התכבד להסביר לנוכחים, כי ההבדל בין שתי המנות הגדושות בא לידי ביטוי בכך שבאחת מהן הוגשו חמשה זיתים ובזולתה הוגשו ארבעה זיתים. המגש השלישי, עם הזית הבודד, נושא את הזית החמישי שהופרד מארבעת חבריו. בלא שנשאל הסביר בחשיבות, כי לאחר קורס מיומנות וזריזות, עובד מסוגל להכניס כ-700 זיתים בשעה למגשי ארוחות ולסדרם כראוי.

זית אחד.
חברי הדירקטוריון התרוממו ממקומותיהם, הרימו את המגשים, משל ידעו לאמוד את ההפרש בין משקלם, בחנו את הזית מכל צדדיו, עד שהוא נאכל בחטף בידי חמדן שלא עמד בפיתוי.
בסיום שעות ארוכות של דיונים התבקשו אוסף רואי החשבון, עורכי הדין, לכלכלים ועוד, להכריע בשאלה החשובה: האם להפחית זית אחד מארוחתו של כל נוסע במטוסי החברה!
הם החליטו שכן.

השמועה מספרת כי באותה שנה חברת התעופה חסכה כסף רב! מאות אלפי זיתים, עם כל ההוצאות הנלוות אליהם.
זית אחד שעושה כל כך הרבה.

★ ★ ★

שני לקחים עיקריים מפיק המעשה הזה. האחד, שכל זית שווה לא רק את מחירו הבסיסי, אלא יש לחשב גם את הסובב אותו, חישוב שנתי של דלק, משכורות, הוצאות וכו'.

זאת, ועוד: כל זית לבדו אינו דורש ישיבת דירקטוריון, אך כל הזיתים יחד מצטרפים למשהוא גדול שאי אפשר להתעלם ממנו.
אם אתה שבו בעולם העסקים, זו ההזדמנות עבורך ללמוד דווקא מעולם העסקים כמה חשובה הצטרפותך למעגל לומדי הדף היומי.

למדנו בגמרא (לעיל, ה/ב), כי צריך פסוק כדי ללמוד שמצוות כיבוד אב ואם אינה דוחה איסור "מחמר" [איסור מחמר: מלבד האיסור לעשות מלאכה בשבת, לבעל בהמה אסור לגרום לבהמתו לעשות מלאכה]. בלא הפסוק סבורים היינו כי לאור הכלל "עשה דוחה לא תעשה", על הבן לקיים את רצון אביו תוך עבירה על איסור "מחמר" [שהוא לאו שאין בו כרת].

והנה, יש ראשונים הסוברים כי איסור "מחמר" תקף אך ורק בבעל הבהמה, ואין איסור בדבר לגבי מי שהבהמה אינה שלו. מעתה, מדוע ללא פסוק היינו סבורים כי יש לפנינו מצוות עשה הדוחה מצוות לא תעשה? יעמוד נא הבן ויפקיר את בהמתו וכך במעשהו לא יהיה כרוך איסור "מחמר"! הרי לנו הוכחה ברורה, כי לאחר שבאו מצוות עשה ומצוות לא תעשה לכלל מצב שעל אחת מהן להדחות מפני זולתה, אין חובה על האדם להזיל מממונו כדי למנוע זאת, מפני שהאיסור כבר התבטל [כמובן, כי עד כמה שחייב להזיל מממונו לקיום המצוות עשה, נחשב הדבר כ"אפשר לקיים שניהם"].

ראייה נוספת הביא רבי אלחנן, מדברי הרשב"א (בתחילת פרק האשה רבה) שנפסקו להלכה (שולחן ערוך יו"ד סעיף ב'), כי כהן שנקרה לפניו מת מצווה, אינו חייב להוציא ממון כדי לשכור אחרים שאינם כהנים שיתעסקו בקבורתו, אלא יעסוק הכהן בדבר אף על פי שהוא נטמא, וכידוע אסור לכהנים להטמא [ועיי"ש שהוכיח בדעת הרשב"א, כי כהן דוחה איסור טומאה עבור מת מצווה, ולא כדעת רש"י שהוא כמי שלא נצטווה כלל על איסור טומאה באופן זה].

נכון, אתה רק "איש אחד". אך עליך לחשב את הסובבים אותך. בני משפחתך הקרובים והרחוקים, חבריך, ידידיך, מכריך, שותפיך לעבודה ולעסקים - מעגל רחב ולעיתים אף ענק. כל אלה יושפעו מכניסתך למעגל לומדי הדף היומי. זה בטוח.

נכון, אתה רק "איש אחד". אבל חשבת לעצמך מה המשמעות של המוני "איש אחד" שמגיעים כל יום לבית הכנסת ולומדים תורה? האחדות הנפלאה של העם היהודי באה לידי ביטוי דווקא בכך שמעשים של כל איש ואיש מצטרפים יחד למשהוא אחד גדול ונשגב. **כ"איש אחד" בלב אחד**, הנך מוזמן להצטרף למעגל לומדי הדף היומי. מוקדני המוקד הארצי של מאורות הדף היומי ממתינים לספר לך על שיעורי תורה המתקיימים באזור מגוריך בטל: 03-5775333.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. ספק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף יד/ב לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו

שלום של אמת

ביאר הגאון רבי יוסף חיים מבגדד: **בדרך** כלל כדי לעשות שלום יש לשקר מעט... יש לומר לזה כך ולזה כך, בדרך שהיה אהרן הכהן עושה ורק בדרכים אלו משכינים שלום. **ברם**, בית הלל ובית שמאי הם היו נוחים לרצות, ולפיקח עשיית השלום ביניהם לא היתה מתובלת בשקרים - האמת והשלום אהבו... (בן יהוידע).

דף טו/ב אין אני אוכל זיתים

זהירות בין אדם לחבירו

בוא וראה את גדלותו של רבי יוחנן החורני. שנת בצורת היתה, והאוכל ניתן במידה ובמשורה. בכל זאת, כאשר נשלחו אליו זיתים שלפי הנהגת החסידות שלו לא היו ראויים לו, לא רצה לומר שהוא פוסל את זיתיו של רבי צדוק, אף שודאי שעל ידי כך היה שולח לו אחרים שהם טובים יותר, ואמר רק שאינו אוכל זיתים כלל... (משנת ר' אהרן).

דף טז/א אתה הוא עקיבא... כמותך ירבו בישראל

בכוחותיו שלו לבד

שלושה היו שם בבית רבי דוסא בן הרכינס: רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, אולם רק לרבי עקיבא הוא אמר שכמותו ירבו בישראל, שכן רק הוא הגיע למה שהגיע בכוחות עצמו ממש. **אצל** רבי יהושע הצטרפה זכות האם, שהביאה אותו בילדותו לבית המדרש. אצל רבי אלעזר בן עזריה הצטרף יחסו החשוב, בהיותו כהן ועשירי לעזרא, ורק כרבי עקיבא יכול כל אדם להיות, שכן הוא היה בן גרים והגיע לאן שהגיע... (ביאור אגדות בשם דברי יאיר).

דף טו/א מעשה בר' עקיבא שליטת אתרוג באחד בשבת

אתרוגים בט"ו בשבט

במסכת ראש השנה (יד/ב) אומר רבינא, כי מעשה זה לא באחד בשבת היה אלא בט"ו בשבט. **בספר** בני יששכר (מאמר חודש שבט) נאמר, ש"קבלה מרבתינו להתפלל בט"ו בשבט על אתרוג כשר יפה ומהודר שיזמין השי"ת בעת המצטרך למצוה... ותפילתו תעשה פירות". **יש** הנהיגים אף לאכול ממרקחת שנעשתה מאתרוגים שברכו עליהם בסוכות. **אסמכתא** על אודות השייכות בין אתרוג לט"ו בשבט הוא המסופר על רבי עקיבא שליטת אתרוגים ביום זה (פסקי תשובות, תרפ"ה, י"ג).

דף כב/ב הכא נמי כשעשה תשובה

מצוות כיבוד אב המוגדר 'רשע'

מחלוקת איתנים קיימת בין גדולי הראשונים לגבי פרט במצוות כיבוד אב ואם.

במשנתנו מבואר כי בן לאב רשע נענש אם הכה את אביו או קללו, כדינו של כל בן המעולל כך לאביו. הגמרא תמחה על כך ביותר ומבארת, כי מדובר באב שהיה רשע, אך לבסוף זנח את דרכיו הרעות והתחטא לפני קונו.

לכאורה עולה מסוגייתנו כי דיני כיבוד אב ואם לא נאמרו לגבי הורה המוגדר "רשע". כך אכן פוסק הטור (או"ח סימן ר"מ סעיף י"ח): "ונראה לי, כיון שהוא רשע, אינו חייב בכבודו".

את פסיקתו זו כותב הטור כתגובה לדעת הרמב"ם המצוטטת על ידו לפני כן: "כתב הרמב"ם: חייב בכבוד אביו ואמו... אף על פי שהוא פטור על מכתן וקללתן... אפילו היה אביו רשע... מכבדו ומתיירא ממנו".

כלומר, הרמב"ם מבדיל ומחלק בין הדברים. לדעתו חובה לכבד גם אב ואם רשעים. ברם, בן להורים שכאלה אינו נענש אם הכם או קללם. בזאת מסתכם ההבדל ביניהם.

גנב שהלך לעולמו: אכן, מגמרתנו לא ניתן להוכיח כדעת הטור, מפני שיתכן שכדברי הרמב"ם, היא מתייחסת לפטור מן העונש על הכאת האב או קללתו ולא לפטור גורף ממצוות כיבוד אב ואם. אך הטור מביא הוכחה לשיטתו מסוגייה במסכת בבא קמא (צד/ב) ובמסכת בבא מציעא (סב/א). בגמרות אלו מבואר, כי גנב שהלך לעולמו, בניו חייבים להחזיר את החפצים הנגנבים לבעליהם, "מפני כבוד אביהם". כלומר, אף על פי שהממון כבר אינו שייך לנגזלים, מפני שהתייאשו ממנו, מכל מקום מפני חובת כיבוד האב, על הבנים לעשות כן.

הגמרא שם מבהירה, כי מדובר דווקא באב שבטרם מותו חזר בו ממעשיו הרעים וכבר אינו מוגדר "רשע", אך אם מת כרשע, אינם חייבים להשיב את הגזילה ואף את דמי הגזילה שהיה עליו לשלם, אינם חייבים לשלם (ראה תוספות כתובות פו/א). הרי לנו, כי ברשע אין נוהגים דיני כיבוד אב כלל!

גדולי המפרשים טרחו להסביר כיצד ניתן להלום גמרא זו עם שיטת הרמב"ם, ביניהם הרדב"ז (הלכות ממרים פרק ו הלכה י"א), המסביר את שיטת הרמב"ם תוך כדי חידוש עצום. לדעתו, קיים הבדל בולט בין המקרים. לדעת הרמב"ם חייב בן לכבד אב רשע בעודו בחייו, ואילו הגמרא הפוטרת את בני הגנב לכבד את אביהם, הן עוסקת בכבודו שלאחר מותו, בזאת בניו של רשע אכן אינם חייבים.

מה טעם לחלק בדבר?

יש לכבד את האב מחמת הספק שיחזור בתשובה: הרדב"ז מחדש, כי לאחר שמת הגנב בעודו רשע, זהו מצבו לעולם. רשע. ברם, כל עוד הרשע חי, הן יתכן שישוב ממעשיו הרעים ובימים ההם ידאב לבו על זכרון תקופות עברו עת בניו לא כיבדוהו. לפיכך פסק הרמב"ם כי חובה לכבד אב רשע בעודו בחיים, שמא לבסוף לא יהיה רשע. לפי פירוש זה אין כוונת הדברים כי יש חיוב לכבד אב רשע, אלא מחמת הספק שמא יהיה צדיק יש לכבדו בעודו רשע.

ברם, פירוש דברי הרמב"ם באופן זה, מחודש הוא.

אחרונים רבים פירשו את דברי הרמב"ם באופן הבא, כפי שמייטיב לבאר החתם סופר זצ"ל (בבא מציעא סב/א).

הרמב"ם אכן נוקט כי חובה לכבד גם אב רשע, ובכל זאת בניו של גנב שנותר רשע עד יום מותו אינם חייבים להחזיר את הגזילה לנגנב. טעם הדבר, לפי ששני חלקים יש במצוות כיבוד אב. א. לכבדו. ב. למנוע ממנו בזיון. בן לאב רשע חייב לכבדו, אך אינו חייב למנוע בזיון מאביו (עיי"ש טעמו של דבר). לפיכך, בניו של אב רשע אינם חייבים להחזיר את הממון לידי הנגזל כדי למנוע בזיון מאביהם.

אברהם אבינו מכבד את תרח: לקראת סיום, מעניין לציין שתי ראיות שהביאו הפוסקים לשיטת הרמב"ם. ה"ב"ח (י"ד סימן ר"מ ס"ק כ"ו) מביא את דברי המדרש (רבה, פרשה ל"ט אות ז') המבאר, כי תרח, אבי אברהם, מת בטרם צאת אברהם מחרן, כדי שלא יאמרו הבריות שאברהם הניח את אביו הזקן לנפשו. הרי שגם באב רשע כתרח קיימת חובת כיבוד... [בבית מדרשו העירו, כי חז"ל אמרו שתרח עשה תשובה. ראה רש"י בראשית טו/טן].

רחל אמנו ואביה לבן: הברכי יוסף (י"ד סימן רמ"א, שו"י ברכה ס"ק א') מביא מדברי הזהוה"ק (ח"א פרשת ויצא סוף דף קס"ד), כי רחל אמנו ע"ה נענשה על שציערה את אביה לבן הרשע.

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה,
24 שעות ביממה
מתחברים לשיעור
המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

לעילוי נשמת

ה"ר ישראל צבי הפטקה ז"ל
ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשל"ג
וזוג' מרת בלה ע"ה
ב"ר נתן נטע ז"ל נלב"ע כ"ה בתשרי תרפ"ט
תוצבה
הונצחו ע"י בני המשפחה שיחיו

חדש! מסכת יבמות

עם משניות שביעית מבוארות
לרגל שנת השמיטה

הדפסה מהודרת, אותיות מאירות
עיניים, צבע ייחודי להקלת הלימוד

מאורות ההלכה - הלכה לכל יום

להזמנת הגמרא: **151-500-1700**